

UNIVERSITETET I OSLO

Det kongelige barne- og likestillingsdepartement
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo

Senter for tverrfaglig kjønnsforskning
Postboks 1040 Blindern
0315 Oslo
Besøksadresse: Sognsv. 70, 4.etg
E-post: postmottak@stk.uio.no
Telefon: 22 85 89 30
Telefaks: 22 85 89 50
<http://www.stk.uio.no>

Dato: 7. mai 2008

Ref. 200800482-/HBHS

322.00
13/5-08
200800482-46

Høringsuttalelse: NOU 2008:1 Kvinner og homofile i trossamfunn

Senter for tverrfaglig kjønnsforskning takker for invitasjon til å delta som høringsinstans til utredningen om likestillingslovens og arbeidsmiljølovens særlige unntak fra forbudet mot diskriminering. Vi vil gjerne kommentere utvalgets konkrete forslag og begrunnelser fordi de berører helt sentrale spørsmål om forholdet mellom vern mot diskriminering og rett til religionsfrihet for trossamfunn. Uttalelsen er delt i to: a) En kortfattet presentasjon av Senterets syn på utvalgets vurderinger og konkrete forslag, og b) En utdypende drøfting av de konkrete forslagene i lys av motsetningsforholdet mellom moderne forståelser av kjønnslikestilling på den ene siden og trossamfunnenes fortolkning og anvendelse av tradisjonell teologi på den andre siden.

a) Senterets syn på utvalgets forslag

NOU 2008:1 handler om avveiningen mellom hensynet til de to grunnleggende rettighetene *vern mot diskriminering* og *religionsfrihet*, i tilfeller der de kommer i konflikt, og hvordan lovtekstene i henholdsvis arbeidsmiljø- og likestillingslov bør utformes i lys av dette. Utgangspunktet er at begrensinger av disse rettighetene må oppfylle tre kriterier: saklighet, nødvendighet og forholdsmessighet. I dagens lovverk har Arbeidsmiljøloven, til forskjell fra likestillingsloven, en generell unntaksbestemmelse for saklig, direkte forskjellsbehandling. Utvalget behandler derfor de to lovene hver for seg og foreslår ulike løsninger i forhold til hver lov. Senteret er enig med utvalget i at det prinsipielt er bedre med generelle unntaksbestemmelser basert på saklighet enn bestemmelser om unntak på mer spesifikke grunnlag.

Når det gjelder arbeidsmiljøloven, diskuterer utvalget dagens unntak for religiøse trossamfunn fra forbudet mot diskriminering på grunn av seksuell orientering i ansettelsesforhold. Utvalget foreslår å oppheve dette unntaket fordi ordlyden er uklar og må fortolkes innskrenkende. Vi slutter oss til synspunktet om at det ikke bør være en egen unntaksregel bare for trossamfunn, fordi trossamfunn får tilstrekkelig adgang til saklig forskjellsbehandling gjennom det generelle kravet til saklighet som er nedfelt i § 13-3 første ledd.

Når det gjelder likestillingsloven, diskuterer utvalget dagens unntak fra forbud mot diskriminering på grunnlag av kjønn for indre forhold i trossamfunn. Dette unntaket har vært omstridt fra likestillingslovens tilblivelse. Senteret deler utvalgets oppfatning om at unntaksbestemmelsen er uheldig. Men bør dagens unntaksbestemmelse oppheves, selv om det foreløpig ikke er noen generell

unntaksbestemmelse på plass, eller er det bedre å endre, dvs, stramme inn, dagens unntaksbestemmelse for trossamfunn i påvente av en generell unntaksbestemmelse? Utvalgets forslag er å opprettholde en unntaksbestemmelse for trossamfunn inntil en slik regel er på plass, men foreslår at dagens ordlyd bør endres i innskrenkende retning. Utvalget mener at det er bedre å ha et unntak for trossamfunn i påvente av en generell unntaksbestemmelse, enn å oppheve dagens bestemmelse.

Senteret er enig i at dagens unntaksbestemmelse i likestillingsloven er uheldig, og beklager at utvalget ikke hadde "mulighet til å vurdere" en generell, saklig unntaksbestemmelse. Vi hilser velkommen en seinere utredning på dette punktet. Vi mener utvalget i større grad burde diskutert muligheten for å åpne opp for at trossamfunn kan søke om dispensasjon om unntak. Med slikt alternativ ville trossamfunnene beholdt sin rett til unntak i tilfelle der det er avgjørende i forhold til religionsfrihetens beskyttelse, samtidig som de ville måtte begrunne hvert unntak konkret i henhold til en avveining mellom den enkeltes rett til ikke å bli diskriminert og trossamfunnets frihet. Ombudet har hevdet at selv om unntaksbestemmelsen i likestillingsloven ble fjernet, ville trossamfunnenes religiøse praksis kunne hjemles i saklighetsregelen (NOU 2008:1, s. 45).

Det er mange grunner til at vi er skeptiske til å beholde likestillingslovens unntaksbestemmelse (selv om den skjerpes), noe vi går nærmere inn på i del b). Men én av grunnene er at den nåværende unntaksbestemmelsen er blitt uthult og utnyttet. Vi er ikke sikre på at endringsforslaget vil gi særlig bedre beskyttelse for de av trossamfunnenes medlemmer som føler seg diskriminert, og som pr. i dag ikke har noen mulighet til rettslig å prøve sin situasjon. Forslaget til skjerpet lovtekst har fortsatt rom for tolkninger f.eks. ved at religionsutøvelse defineres veldig vidt og at religiøse funksjoner tillegges stillinger som i utgangspunktet ikke har slike funksjoner.

Det er beklagelig at kjønns- og seksualitetsdiskriminering i det hele tatt skal gis rom i norsk lov - og attpåtil gis statsstøtte -, men vi mener at likestillingsombudets forslag er en bedre løsning enn en unntaksbestemmelse i likestillingsloven. Norske lover bør bygge på allment tilgjengelige premisser og argumenter, hvilket tilsier at trossamfunn ikke bare kan henvise til sine spesielle åpenbaringskilder eller autoriteter for å begrunne hvorfor norsk lov må gjøre unntak for dem.

b) Utdypende begrunnelse

Utvalget presiserer at trossamfunn har unntak fra likestillingslovens forbud mot forskjellsbehandling, men at det kreves at trossamfunnet gir læremessige begrunnelser for å praktisere unntak (NOU 2008:1, kap 7). Slik kommer motsetningsforholdet mellom moderne likestillingstekning og tradisjonell teologisk fortolkning og anvendelse tydelig fram. Utvalget tematiserer også konflikten mellom kollektiv trosfrihet og menneskerettigheter for kvinner. Senteret hadde ønsket at utvalget ikke hadde behandlet religiøs utøvelse og lære som så eksotisk og fremmed at allmenne idealer og intensjoner om likestilling settes til side, uten nærmere kritikk og utspørring av denne utøvelsen og læren. Utvalgets forslag er et lite skritt i riktig retning, men vi hadde ønsket et forslag om opphevelse av begge unntaksbestemmelsene ut fra en felles tankegang.

Forslaget om å avskaffe unntaksbestemmelsen i Arbeidsmiljøloven er logisk argumentert m.h.t. kjønn. De religiøse overleveringene omhandler ikke seksuell orientering eller legning fordi

forestillingen om noe slikt er av nyere dato¹ og altså ikke fantes da de kanoniske tekstene (Tanakh, Talmud, Bibelen, Koranen, etc.) og senere læresystemene ble dannet. I den svært begrensede grad sammekjønns-seksualitet tematiseres i det hele tatt, er det konkrete seksuelle praksiser (stort sett mellom menn) som fordømmes.² Lovbestemmelser som omtaler seksuell orientering blir derfor litt "goddag-mann-økseskaft" i forhold til de kanoniske tekstene og den nedarvede religiøse lære som i uttalelsen gis en spesiell status som legitim basis for diskriminering på grunnlag av kjønn eller seksuell orientering. Derfor støtter Senteret forslaget om å oppheve Arbeidsmiljøloven § 13-3. Utvalget mener at grunnlaget for § 13-3 er for svakt, og at den derfor bør avskaffes. Vår påstand er at akkurat samme argumentasjon kan føres i forhold til likestillingslovens unntaksbestemmelse. Også den bør avvikles. Utvalget sier at "håndhevingsorganene kan behandle saker som gjelder trossamfunn, men vurdere konkret i hver enkelt sak om forskjellsbehandlingen har en lovlig begrunnelse. Unntakene har en annen lovteknisk utforming enn unntaket for religiøse trossamfunn i likestillingsloven § 2" (NOU 2008:1, s. 41). Det er mulig å endre den lovtekniske utformingen av likestillingsloven slik at trossamfunn f.eks. kunne søke om dispensasjon. Vi beklager at utvalget ikke arbeidet med å finne alternativer til å beholde unntaksbestemmelsen i likestillingsloven.

Vi vil i det følgende sette fokus på den uheldige signaleffekten som følger av unntaksbestemmelsen for trossamfunn.

Unntaksbestemmelsernes meningsproduksjon

Det vil kanskje være liten forskjell i praktisk lovanvendelse mellom en likestillingslov med unntaksbestemmelse, uten unntaksbestemmelse men med dispensasjonsmulighet, en mer generelt forankret unntaksbestemmelse eller andre løsninger. Men dersom vi ser på meningsproduksjonen og mer prinsipielle sider, er forskjellen stor. Vi mener at unntaksbestemmelsene sender feil signaler i mange retninger:

a. Unntaksbestemmelsen i likestillingsloven gjør for det første religion til noe helt særegent, løsrevet fra all annen sosial og kulturell praksis og til dels løsrevet fra allment tilgjengelig logikk. For å spørre med Stina Hansteen Soløy, "hvorfor anses det å intervenere i noens livssyn som verre enn det å intervenere i forhold til personer som har visse sterke verdioppfatninger uten at dette dermed inngår som et helhetlig livssyn?"³ Det er et viktig spørsmål som vi ikke får noe svar på i utredningen, det er et svar som *må* leveres dersom unntaksbestemmelsen skal ha legitimitet utover de troendes rekke. Det gis mekaniske henvisninger til trosfrihet, men det reises få kritiske spørsmål ved hvordan denne friheten anvendes, fortolkes og utnyttes.

Vi minner om at det i et religionshistorisk perspektiv er viktig å huske at de monoteistiske varianter fra Midt-Østen (jødedom, kristendom og islam) ble strukturert i antikk og middelalder innenfor filosofiske paradigmer og ved hjelp av asymmetriske kjønnsmodeller som var gangbare i disse

¹ Termen *Homosexualität* kom først på trykk på tysk i to anonyme pamfletter i Leipzig i 1869.

² Særlig pederasti og analt samleie mellom menn. Ut fra ønsket om å "finne" homoseksuelle også i de gamle tekstene, for derved å kunne legitimere skepsis mot moderne mennesker som forstår seg selv som homofile, har utsagn om menn som har sex med unge gutter og menn som har analt samleie med menn blitt tolket svært vidt. Se Saul Olyan, "And with a Male You Shall Not Lie the Lying Down of a Woman": On the Meaning and Significance of Leviticus 18:22 and 20:13," i *Journal of the History of Sexuality* 5/2 (1994), s. 179-206; Bernadette Brooten, *Love Between Women: Early Christian Responses to Female Homoeroticism* (Chicago: Chicago University Press, 1996).

³ Stina Hansteen Solhøy, "Bør trossamfunn være unntatt diskrimineringslovgivningen? En kritisk diskusjon av unntaksargumenter" i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1/2008, ss. 21-41 (31).

historiske kontekstene.⁴ Grovt sagt skaper Gud to kjønn med ulike rettigheter og plikter. Dette paradigmet innebærer et kjønnshierarki hvor menn har forrang. I kristen tradisjon ble kvinner regnet som likeverdige først i himmelen.⁵ Denne tradisjonelle antropologien er fortsatt normativ eller rådende i den katolske kirke (verdens største) og i de ortodokse kirker. Mange protestantiske kirker, samt den katolske kirken siden 2. Vatikankonsil (1962-1965), har riktignok oppdatert det asymmetriske forholdet mellom menn og kvinner til såkalt komplementaritet: Det vil si at begge kjønn er skapt likeverdige, men for å utføre ulike funksjoner i kirke og samfunn. Følgelig kan kvinner ikke prestevies (for den katolske kirke cf. Codex Iuris Canonici 1983, canon 1024, tilsvarende for de ortodokse kirker), men gis andre oppgaver.

Forslaget til ny § 2 i likestillingsloven synes å bygge på en idé om at lære er det viktigste i alle trossamfunn, og at den er uforanderlig. Men religiøs lære har ulik plass og betydning i ulike trossamfunn, den forandrer seg, både organisk, ut fra eksternt trykk, og fordi materielle forhold og religionenes rammebetingelser forandrer seg. Religiøse definisjoner av dogmer er alltid svar på konkrete spørsmål i spesifikke situasjoner, men de blir gitt universelle og allmenne utforminger som gjør deres konkrete opphav mindre synlig. Mange trossamfunn ønsker å framstille sin lære som statisk og evig, men studerer vi læren historisk, ser vi at det ikke er tilfelle. For Den norske kirkes vedkommende er det økonomiske føringer, press ovenfra (fra regjering og Storting) og fra de liberale og kvinnebevegelsene innad i kirken som gjør at den at den har endret syn på kvinnelige og til dels homofile prester de siste 100 år.⁶

Selv i den katolske kirke, som har en lang, sammenhengende og sentralisert tradisjon, og der man ikke direkte kan annullere gjeldende lære like lett som i DnK (med referanse til at "Skriften alene" skal være normativ; f.eks. om kvinner og homofile), er det slik at ulike dogmer vektlegges ulikt i ulike perioder, noen forsvinner inn i glemselen og nye skapes.

Mange troende mener selv at deres lære og praksis er statisk og uforanderlig slik Gud selv er det, og at trossamfunn, bevisst eller ubevisst, for å unndra seg kritikk, har skapt inntrykk av at religion er så spesielt at vanlige argumenter må settes til side. Utredningen bærer preg av å ha et litt lite kritisk forhold til slike emiske tenkemåter, og synes å ha akseptert dem som adekvate virkelighetsbeskrivelser. Men spørsmålet er hvorvidt norsk lov skal bygges på premisser fra en spesiell åpenbaring som ikke er tilgjengelig utenfor den troende krets.

b. Unntaksbestemmelsen produserer et bilde av at trossamfunn generelt er motstandere av kjønns- og seksualitets- likestilling. Dermed underkommuniseres de store forskjellene i oppfatninger omkring disse spørsmålene, både mellom og internt, i trossamfunn.⁷ Dessuten er det ofte de på toppen av hierarkiet som blir hørt. Det er mange mennesker innenfor de ulike trossamfunnene som mener at en konsekvent teologisk antropologi innebærer at religiøst lederskap skal bygge på utdanning, religiøs kallelse og personlig autoritet, og ikke av kjønn på personen eller dens seksualpartner. For alle disse er det beklagelig at deres trossamfunn, gjennom denne loven, framstilles som uforenlig med kjønnslikestilling. For dem er det uheldig at politikere, ved å åpne for unntaksbestemmelser i likestillingsloven, gir et håndslag til de mest konservative kreftene innad i trossamfunnene. Dette blir nok et eksempel på hvordan tolkningen av tros- og religionsfrihetsbestemmelsene tjener de konservative kreftene innad i trossamfunnene og undergraver de moderate og liberale religiøse.

---

⁴ Se Jorunn Økland, *Women in Their Place: Paul and the Corinthian Discourse of Gender and Sanctuary Space* (London: Continuum, 2004), s. 39-57.

⁵ Se Kari Børresen (red.), *Christian and Islamic Gender Models in Formative Traditions* (Roma: Herder, 2004).

⁶ Se Synnøve Hinnaland Stendal, *"-under forvandlingens lov": en analyse av stortingsdebatten om kvinnelige prester i 1930-årene* (Lund: Arcus, 2003).

⁷ Se Hansteen Solhøy, "Bør trossamfunn", s. 38.

Unntaksbestemmelsene bidrar altså til ytterligere å polarisere dikotomien konservativ religiøs vs. liberal sekulær, en polarisering som etter vår mening er skadelig for sosialt samhold.

c. Unntaksbestemmelsen produserer også, ironisk nok, kjønn som den mest sentrale delen av religiøs lære og utøvelse. Det skjer fordi retten til kjønnsdiskriminering blir så viktig at den må få en unntaksbestemmelse i lovverket og ikke f.eks. retten til fri på helligdager (muslimer på fredager og jøder på lørdager og kristne på søndager) eller rett til tilgang på kjøtt som er slaktet på en akseptabel måte. Dette skyldes ikke bare NOU 2008:1, det er i stor grad trossamfunnene selv som i vår tid velger seg områdene kjønn og seksualitet som områdene der de skal definere sin identitet og gjøre sine grensemarkeringer, innad overfor egne medlemmer og utad i forhold til det offentlige rom og andre trossamfunn (f.eks. markeringer angående homofilt samliv, felles ekteskapslov, kvinnelige religiøse ledere, hijab, etc.). Dette er en historisk spesiell situasjon, som unntaksbestemmelsen i Likestillingsloven bidrar til å sementere ytterligere. Derved hindres også trossamfunnene selv i å tenke nytt og finne nye (og mer relevante?) arenaer å markere seg på. Selv om de monoteistiske religionene alltid har hatt regulering av forholdene mellom kjønnene som en sentral del av teologien, har identiteten og grensemarkeringene i andre perioder vært knyttet opp mot andre saksområder, f.eks. gudsbilde, forholdet til Jerusalem (korstogene), hva som kommer etter døden (helvetesdebattene på 50-tallet i Norge). Kort sagt: Trossamfunnene er mer kjønns- og seksualfiksert enn noen gang, og norsk lov bidrar til at de er det. Det er beklagelig.

d. Unntaksbestemmelsen sender endelig et signal om at likestilling som fellesskapsverdi er mindre verdifull i vårt samfunn enn noen gruppers religiøse verdier og læresystemer som underbygger diskriminerende former for religiøs praksis. Dette synes vi er problematisk, særlig i disse tider da religion også som politisk maktfaktor er på frammarsj i alle deler av verden.

I debatten om stat/kirkeforholdet er DnK's rett til å utnevne prost og biskop kombinert med rett til å diskriminere kvinner og homofile, blitt betegnet som uttrykk for kirkens religionsfrihet. Det har også vært hevdet at det ikke er noen menneskerett å bli ansatt i kirken. Denne forståelse av religionsfrihet som en menneskerett er i beste fall mangelfull. Den overser et fundamentalt skille i menneskerettighetstekningen, nemlig dens differensiering mellom en personlig religionsfrihet for det enkelte mennesket og en korporativ religionsfrihet for trossamfunnet. Den personlige religionsfrihet baseres på frihet ("alle mennesker er født frie"). Den personlige religionsfrihet er dels positiv, som personens rett til selv å velge deltakelse i et trossamfunn, og dels negativ, som en rett til frihet fra å være tilknyttet et trossamfunn. Den personlige religionsfrihet står sterkest både i norsk lov og i internasjonal menneskerettslovgivning, og er forutsetningen for trossamfunnets rett til å forme fellesskap i overensstemmelse med innholdet i et felles læregrunnlag.

Differensieringen mellom personlig og korporativ religionsfrihet danner forutsetningen for at menneskerettigheter og likestilling kan inkorporeres i trossamfunnene og i deres læregrunnlag. Differensieringen mellom personlig og korporativ religionsfrihet danner kjernepunktet i relasjonene innad i trossamfunnet, mellom staten og trossamfunnet og mellom ulike trossamfunn. Ved å differensiere mellom personlig og korporativ religionsfrihet unngår trossamfunnet å identifisere den personlige religionsfriheten med trossamfunnets korporative religionsfrihet slik at den personlige religionsfriheten reduseres eller oppslukes av den korporative. Dette er problematikk som også diskuteres i andre land. Til og med i USA har man begynt å sette spørsmålstegn ved om religionsfriheten, som der har enda høyere status enn i Norge, har blitt et skalkeskjul for religiøse grupper og trossamfunn - aller sist i forbindelse med stormingen av The Fundamentalist Church of Jesus Christ of Latter Day Saints i april 2008.

Trosfrihet, religionsfrihet, og implikasjoner i annen lovgivning

Det er nødvendig å framheve at trossamfunns unntak fra likestillingsloven også vedrører andre lover og bør ses i sammenheng med disse, nemlig a. innkorporering av FN's kvinnekonvensjon (CEDAW) i likestillingsloven (2005); b. Regjeringens forslag om felles ekteskapslov (2008); c. ordninger for finansiering av trossamfunnene, samt d. politisk forlik om Den norske kirkes rett til å utnevne egne biskoper (2008; se eget avsnitt).

a. FN vedtok i 1978 en kvinnekonvensjon som Norge ratifiserte i 1981. Kvinnekonvensjonen utfyller FN's generelle menneskerettighetserklæring for å hindre at kvinner diskrimineres på noe område, det religiøse inkludert. Som de andre FN-konvensjonene, f. eks. barnekonvensjonen, skulle også kvinnekonvensjonen vært inkorporert i den norske menneskerettighetsloven for derved å få menneskerettslig status. Dette har ikke skjedd, til tross for gjentatt kritikk fra FN. I stedet inkorporerte Bondevikregjeringen kvinnekonvensjonen i likestillingsloven. Dermed står kvinners menneskerettigheter svakere og har vikeplikt i forhold til rettighetene i menneskerettsloven. I Soria Moria erklæringen setter regjeringen seg som mål å inkorporere kvinnekonvensjonen i menneskerettighetsloven, men ennå har det ikke skjedd noe. Saken ville utvilsomt blitt enklere hvis menneskerettighetenes problematiske forhold til religionene først var tatt ut av likestillingsloven. Den rødgrønne regjering har så langt videreført Kristelig Folkepartis politikk når det gjelder likestilling for trossamfunn.

At Norge på denne måte har gitt kvinners menneskerettigheter ”vikeplikt”⁸ for institusjonell religionsfrihet avspeiler et globalt misforhold mellom kollektiv trosfrihet for før-moderne religioner og universelle menneskerettigheter. F.eks. har alle stater i EU tiltrådt FN's kvinnekonvensjon, men flere av disse har samtidig nasjonale konkordater med Den hellige stol (Romerkirken administrasjon), som dermed får innflytelse på skattefinansiert religionsundervisning, offentlig helsevesen og statlig familie Lovgivning.⁹ Fordi CEDAW definerer kvinners reproduktive autonomi som en menneskerettighet, har Vatikanstaten i likhet med flere islamske land ikke tiltrådt denne, med derav følgende felles motstand mot kvinners tilgang på prevensjon og reproduktiv helse på FN's befolknings- og kvinnekonferanser. På samme måte som seksuell orientering (forstått som *enten* homofil *eller* heterofil i distinktiv opposisjon), finnes det heller ikke begreper for reproduktiv autonomi i tradisjonell monoteistisk antropologi, fordi effektiv fertilitetskontroll ikke var mulig før i det 20. århundre. I klassisk doktrine er kvinner skapt til å bli mødre.

b. Man skal i Norge ha en selvsagt rett til å tro på hva man vil. Vi ser det ikke som like selvsagt at fellesskapet av skattebetalere skal finansiere de aktiviteter innad i trossamfunn som bryter med generelle idealer og intensjoner i norske lover. Tros- og livssynssamfunn utenfor DnK mottar et tilsvarende beløp per registrert medlem i Norge som DnK. Dermed opprettholdes statlig finansiering av religiøse institusjoner som bryter likestillingsloven på læremessig grunnlag. De fleste er sentralstyrte og multinasjonale, slik at nødvendige reformer ikke lar seg gjennomføre bare ut fra norske forhold.

En mulighet vi mener bør utredes videre, er å knytte finansieringen opp mot norsk lov og si at trossamfunn som vil ha statsstøtte må følge også norsk likestillingslov (uten unntak for trossamfunn).

---

⁸ Uttrykk brukt av Hege Skjeie og Mari Teigen i boka *Menn imellom: mannsdominans og likestillingspolitikk* (Oslo: Gyldendal 2003). Se også mer nylig <http://www.culcom.uio.no/forskning/artikler/skjeie.html>

⁹ Se Kari Børresen og Sara Cabibbo, *Gender, Religion, Human Rights in Europe* (Roma: Herder, 2006), særlig artiklene av Lombardo, Ventura, og Loenen. Se også bidragene til Børresen, Skjeie, og Økland i samme bok.

Derved beholdes tros- og religionsfriheten, men det knyttes betingelser til de store pengeoverføringene, som vi mener er bedre i samsvar med fellesskapets verdier og interesser. Det må også nevnes at den norske modellen for finansiering av trossamfunn er svært sjenerøs og spesiell.

Kvinnelige og homofile prester i Den norske kirke.

NOU-2008:1 trekker alle trossamfunn ut av likestillingslovens virkeområde, DnK inkludert. Dermed bryter den med tradisjon og praksis i DnK som statskirke. I et historisk perspektiv har venstresiden i norsk politikk siden 1880-årene fremmet kvinners og menns likestilling i utdanning, samfunnsliv og kirke. DnK er i en særstilling blant trossamfunnene i Norge, og det er problematisk at det ikke er tatt ordentlig høyde for dette i utredningen.

I et globalt, religionshistorisk perspektiv er kvinneandelen i DnK som trossamfunn spesiell. Kvinner har i dag tilsvarende posisjoner bare innenfor protestantiske kirker (særlig Metodistene) som er vokst fram innenfor demokratiene i Vest- og Nord-Europa og i deres avleggere. Det er disse kirkene som har grupper av kvinner innenfor alle nivåer av sin åndelige ledelse. Ulike former for statskirke har sammen med elementer i protestantisk teologi (særlig "Skriften alene"-prinsippet som har åpnet opp for nytolkning av de kanoniske tekstenes utsagn om kjønn) gjort denne form for kvinnerepresentasjon mulig.

Men denne epoke i norsk historie vil snart bli fortid hvis det nye forslaget til likestillingslov i trossamfunn legges til grunn ved et skille mellom stat og kirke. Hvis trossamfunnenes unntak fra likestillingsloven først blir vedtatt, vil løpet for kvinnelige teologer og prester i DnK være kjørt. På menighetsnivå fins det verken mulighet eller kompetanse til å føre likestillingspolitikk. På bispedømmerådsnivå har det allerede vist seg å være vanskelig å anvende likestillingsprinsippet. En av årsakene er at rådet mangler lovhjemmel for slik ansettelsespraksis. Ved bispevalg vil likestillingsprinsippet være uten effekt så lenge likestilling ikke er lovhjemlet i kirkelov eller i kirkeordning. En annen årsak er at kirken mangler et sentralorgan som kan vurdere ansettelsene i kirken som helhet i lys av kjønnenes likestilling. Det skaper et juridisk og teologisk vakuum for ordinerte kvinner i kirken som på sikt tærer på selve livsnerven i kirken.

Kirkemøtet 2007 har gjort følgende vedtak: *"Den norske kirke omfattes, og vil også som mer selvstyrt kirke omfattes, av likestillingslovens unntaksbestemmelse når det gjelder indre forhold i trossamfunn, men søker i praksis å gjennomføre intensjonene i likestillingsloven."* (KM-sak 8/07, 1.1.2.p.15)

En konsekvens av lovforslaget er for eksempel at Den norske kirke som trossamfunn kan forbigå og diskriminere sine egne kvinner og homofile uten å overtre noen norsk lov. Dette har vært reist som problem av norske kvinnelige prester. Kirken ber om å få ansette prester og biskoper samtidig som den vedtar at kirken ikke er forpliktet på likestilling og rettferd mellom kjønnene. Og kirken er blitt hørt. Alle partier på Stortinget har mer eller mindre bevisst og ut fra ulike motiver unntatt kvinner i DnK fra norsk likestillingslovs virkeområde. Staten krever at demokratiunderskuddet i kirken opphører, men kan selv bidra til å sette demokratiet i kirken 70 år tilbake ved kombinasjonen av at unntaksbestemmelsen beholdes samtidig som DnK gis mer selvstyre.

I en viss forstand har statskirkens kvinnelige og homofile prester blitt sviktet av politikerne, og det de har kjempet fram innenfor DnK blir ofret på den bredere trosfrihetens alter. Det er disse kvinnelige og homofile statskirkeprestene som betaler prisen for at DnK skal behandles som et hvilket som helst trossamfunn. Det de har kjempet for, og faktisk oppnådd, som er i samsvar med bredere fellesskapsverdier som likestilling, gis ikke juridisk ryggdekning av politikerne.

NOU-2008:1 behandler kvinners og homofiles stilling i trossamfunnene under ett. Men nettopp i trossamfunnene er tradisjon og praksis for kvinner og for homofile menn faktisk motsatt. I kristne trossamfunn som ekskluderer kvinner fra ordinasjon og embeter, har mannlige homofile, i ly av

sølibatet, ikke problemer med å nå til topps i embetshierarkiet. Disse kvinneediskriminerende kirker kan vanskelig danne en adekvat målestokk for kjønnes stilling i trossamfunn hvor ordinerte kvinner allerede finnes på alle nivåer i embetshierarkiet, og hvor det ikke lenger finnes læremessig grunnlag for å underordne kvinner under menn. Likestillingslovens betydning for DnK bør derfor behandles ut fra kirkens egen tradisjon og praksis når det gjelder likestilling, og dermed løse DnK fra spørsmålet om unntak fra likestillingsloven for andre trossamfunn i Norge.

Vi hører i disse dager at demokratiet i DnK må styrkes. Kirken fremmer sitt demokrati best ved å lovhjemle kvinners religionsfrihet som menneskerettslig likestilt med menns, og ved at begge kjønns personlige religionsfrihet gis en forrang fremfor DnK's korporative religionsfrihet innenfor en korrelasjon mellom personlig og korporativ religionsfrihet.

I Europa bor det i dag 15. millioner muslimer. Over hele kontinentet høres rop etter modeller for håndtering av forholdet mellom politikk og religion som premiss for integrering av muslimer i de europeiske demokratiene med deres kristne kulturbakgrunn. I statskirken i Norge er det gjort verdifulle erfaringer med samarbeid innenfor en politisk-religiøs problematikk. Særlig viktig er den erfaring som kvinnelige prester og teologer har av å representere konfliktens kjerne i spenningen mellom statlig likestillingspolitikk og kirkens korporative, førdemokratiske religionsfrihet. Denne erfaring er gull verdt i dagens Europa. Både den norske stat og Den norske kirke og fagteologer burde i fellesskap grave fram denne skatten i stedet for å erstatte den med førmoderne og førdemokratiske løsninger på et kjønnsladet spenningsforhold mellom politikk og religion.

Avsluttende bemerkninger

Det er vanskelig å forstå at trossamfunnene er tjent med unntakene det her er snakk om fordi det bekrefter og framstiller dem som motstandere av likestilling. Hvis skriftreligionene mener det er feil å framstille dem som patriarkalske, er det på tide at de går inn for å vise det motsatte.

Vi vil til slutt også rope et lite varsku mot den norske forestillingen om at likestilling er en harmonisk lineær prosess, der vi stadig «er på vei» mot mer likestilling. Historisk sett har perioder med relativt mye autonomi for kvinner blitt avløst av perioder med større begrensninger. Det er skriftreligionene og ikke likestillingssamfunnet som kan hvile på den tyngden som ligger i historien, institusjonaliseringen og globale nettverk. Det er derfor ingen grunn til å tro at likestillingsarbeidet vil fullføres av seg selv for så å være irreversibelt.

Med vennlig hilsen

Harriet Bjerrum Nielsen
Senterleder

